

О. Н. ЛИТВИНОВА, Г. О. КРИЛОВА

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОШИРНОСТІ ТА ЗАХВОРЮВАНOSTІ ХВОРОБ ОРГАНІВ ТРАВЛЕННЯ СЕРЕД ДІТЕЙ

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України,
м. Тернопіль, Україна

Мета: проаналізувати поширеність та захворюваність хвороб органів травлення серед дітей задля формування політики охорони здоров'я дитячого населення.

Матеріали і методи. Для аналізу використано статистичні дані Центру медичної статистики МОЗ України та Головного управління статистики в Тернопільській області. При проведенні дослідження були використані загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, зокрема аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, системно-структурний аналіз та аналітичний метод.

Результати. Проаналізовано захворюваність та поширеність хвороб органів травлення серед дітей. Показано тенденції динаміки цих показників, враховуючи індекси DALY та YLD. Зокрема, хронічні захворювання печінки становили 0,68 % (ДІ 0,53–0,84) від DALY усіх країн світу, хвороби верхньої травної системи – 0,23 % (ДІ 0,18–0,29), хвороби жовчного міхура і жовчних проток – 0,1 % (ДІ 0,076–0,14) та інші захворювання органів травлення – 0,01 % (ДІ 0,077–0,12).

Визначені фактори ризику виникнення даних захворювань. Особливий акцент зроблено на обґрунтуванні необхідності формування політики охорони здоров'я дитячого населення.

Висновки. Продемонстровано, що поширеність та захворюваність хвороб органів травлення серед дітей мають тенденцію до зростання у всьому світі, а Україна займає в цій негативній ситуації лідируючі позиції. Аналіз впливаючих чинників на захворювання травного тракту серед дітей показав нагальну необхідність формування політики охорони здоров'я дитячого населення в Україні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: захворювання органів травлення у дітей; охорона здоров'я; тягар хвороб; політика охорони здоров'я; здорове харчування.

Актуальною проблемою системи охорони здоров'я України сьогодні є стрімке та невпинне зростання і поширення хронічних неінфекційних захворювань, особливо серед молодого населення, де чітко простежується негативний вплив цього явища на соціально-демографічні показники, працездатність та загальну інвалідизацію населення. Особливої уваги потребують дитячі захворювання. У структурі дитячої захворюваності хвороби органів травлення у 2017 р. становили 16,7 % [6].

Мета роботи: проаналізувати поширеність та захворюваність хвороб органів травлення серед дітей задля формування політики охорони здоров'я дитячого населення.

Матеріали і методи. Для аналізу використано статистичні дані Центру медичної статистики МОЗ України та Головного управління статистики в Тернопільській області. При проведенні дослідження були використані загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, зокрема аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, системно-структурний аналіз та аналітичний метод.

Результати дослідження та їх обговорення. Після серцево-судинних захворювань хвороби органів травлення займають шосте місце за причиною смерті у світі. Лише за 2019 р. від цієї не-

дуги загинуло 2,56 млн людей. В Україні ці хвороби займають третє місце за смертністю. У 2019 р. число померлих від цих недуг складало 30 239 випадків, тобто 4,3 % від загальної смертності. Аналіз показників захворюваності та поширеності хвороб серед дитячого населення України за останні 22 роки та показників дитячої смертності за останні 20 років свідчить про те, що країна значно перевищує середньоєвропейський показник, тоді як дитяче населення скоротилося на 3,16 млн. За останні 22 роки поширеність дитячих хвороб в Україні зросла на 41 %, а захворюваність на дитячі хвороби – на 36 % [5].

Динаміка захворюваності органів травлення в Україні, починаючи з 1990 р., за даними Центру медичної статистики, має тенденцію до зростання [8]. На жаль, починаючи з 2020 р., коли почалася пандемія COVID-19, а потім повномасштабна війна з росією, даних про захворюваність дітей віднайти не вдалось.

Найвищий рівень поширеності дитячих хвороб спостерігається серед дітей підліткового віку 15–17 років (2154,5 на 1000 дітей), потім у віковій групі 7–14 років (1742,21 на 1000 відповідного населення). У групах дітей віком 7–14 та 15–17 років прогресивно зростає рівень захворюваності травної системи (у 3,1 раза) [5].

Структура поширеності хвороб у дітей віком 0–17 років останніми роками динамічно змінювалась. Хвороби органів травлення – 6,43 %, знаходяться на другому місці і в динаміці спостерігається переміщення на вищі рангові місця хвороб органів травлення (+18,6 %) [5].

Рівень захворюваності органів травлення серед дітей збільшується у 1,8 раза, що підтверджує у своїй публікації і О. О. Дудіна [1].

Безумовно, одним із формуючих чинників, що впливають на стан здоров'я немовлят, особливо здоров'я травної системи, є грудне вигодовування. За даними офіційної статистики МОЗ України, частота грудного вигодовування дітей віком до трьох місяців життя має позитивну динаміку. Частка дітей, які закінчили грудне вигодовування в три місяці, зменшилась у період із 2010 до 2014 р. на 10,0 % і становила 28,4 та 27,3 % відповідно [9].

Насторожуючим є той факт, що в дітей віком від 1 до 15 років життя серед причин смертності починають превалювати зовнішні чинники, в т. ч. хвороби органів травлення. Вочевидь, свою негативну роль відіграло зниження останніми десятиріччями значення профілактики в охороні здоров'я дитини, а щодо хвороб органів травлення – це проблеми харчування.

Викликає тривогу той факт, що зовнішні фактори, в тому числі шлунково-кишкові захворювання, починають домінувати серед причин смерті дітей у віці від 1 до 15 років. Очевидно, що зниження значення профілактики в педіатричній допомозі в останні десятиліття відіграло негативну роль.

Встановлено, що для більшості респондентів (86 %) принципи здорового способу життя і його соціальна цінність залишаються другорядними, тобто значна частина населення не готова брати на себе відповідальність за стан власного здоров'я [3].

Враховуючи, що причини розладів харчової поведінки є дуже різноманітними і ґрунтуються в основному на соціально-культурних засадах, для запобігання розладам харчової поведінки вкрай важливо культивувати уявлення про здорові харчові звички та раціональне харчування у молоді, а також сприяти культурній обізнаності та регулярному моніторингу якості харчових продуктів.

А. Шульгай та Г. Сатурська наголошують на тому, що центральні і регіональні центри контролю та профілактики захворювань і центри громадського здоров'я повинні спиратися на розробку і формування концепції правильної харчової поведінки та раціонального харчування, особливо серед дітей [4].

Варте також уваги питання вивчення раціонального харчування під час дистанційного навчання, на що звертають увагу Анна Лепканич та Іван Миронюк [2].

Л. М. Тележенко, Н. А. Дзюба, М. А. Кашкано у своїй монографії «Здорове харчування: практичні рекомендації» чи не вперше обґрунтували ра-

ціон здорового сімейного харчування для міських жителів з урахуванням пришвидшеного темпу життя. Дані рекомендації можна використовувати для налагодження раціонального громадського харчування, в т. ч. у дитячих закладах [7].

Всесвітня організація охорони здоров'я для виміру соціально-економічних наслідків проблем, спричинених хворобою, ввела поняття "Disease burden", що означає тягар хвороби. Під цим поняттям розуміють кількість років життя, втрачених внаслідок інвалідності та передчасної смертності. Визначається ця позиція показником DALYs (disability-adjusted life years) [11].

ВООЗ створила Global Burden of Disease (GBD) – глобальну програму для оцінки втрати працездатності та смертності від основних захворювань, травм та факторів ризику. Це одне з найбільших наукових партнерств світу, яке охоплює співпрацею понад 5000 вчених. Ця програма охоплює 286 причин смерті, 369 захворювань та травм, 87 факторів ризику в 204 країнах та територіях [10].

Саме вона і дозволяє спрогнозувати зусилля держав щодо побудови ефективної політики громадського здоров'я на їх територіях.

З діаграми, що на рисунку 1, можемо спостерігати місце України в тягарі хвороб органів травлення, за висновками з дослідження глобального тягара хвороб у 2019 р. [8]. Як бачимо, Україна, на жаль, займає пріоритетне місце в цій неблагополучній позиції.

Оскільки нас цікавить тема захворюваності органів травлення в дітей, то в системі GBD ми знайшли основні причини смертності дітей до 5 років.

Серед основних причин смертності серед дітей Африканського континенту було недоїдання, тоді як у країнах із низьким і середнім рівнями доходу смертність зростає серед дітей із зайвою вагою. Поширеність надмірної ваги серед дітей зросла з 5,2 % у 2000 р. до 6,0 % дітей віком до 5 років у 2017 р., а у 2020 р. 96,6 млн дітей мали недостатню вагу, з них близько 35,7 млн мали значну недостатню вагу, а 9,51 млн – надзвичайно низьку вагу.

Ми проаналізували за даними GBD показник DALY за чотирма основними патологіями травної системи у ряді країн.

Індекс DALY (Disability-Adjusted Life Year) – це показник загального тягара хвороб, виражений у кількості років, втрачених через поганий стан здоров'я, інвалідність або передчасну смерть, який був розроблений в 1990-х рр. для порівняння загального стану здоров'я і тривалості життя в різних країнах [10].

У своєму дослідженні ми аналізували частку даного захворювання у показнику DALY. Зокрема, хронічні захворювання печінки становили 0,68 % (ДІ 0,53–0,84) від DALY усіх країн світу, хвороби верхньої травної системи – 0,23 % (ДІ 0,18–0,29), хвороби жовчного міхура і жовчних проток – 0,1 % (ДІ 0,076–0,14) та інші захворювання органів травлення – 0,01 % (ДІ 0,077–0,12).

РОКИ ЖИТТЯ, ВТРАЧЕНІ ЧЕРЕЗ ПЕРЕДЧАСНУ СМЕРТЬ ВІД ХВОРОБ ОРГАНІВ ТРАВЛЕННЯ, 2019 РІК

ЦЕНТР
ГРОМАДСЬКОГО
ЗДОРОВ'Я

YLL НА 100 000 НАС. ЗАЛЕЖНО ВІД ГЕОГРАФІЧНОГО РОЗТАШУВАННЯ. ОБИДВІ СТАТІ, ВСІ ВІКОВІ ГРУПИ.

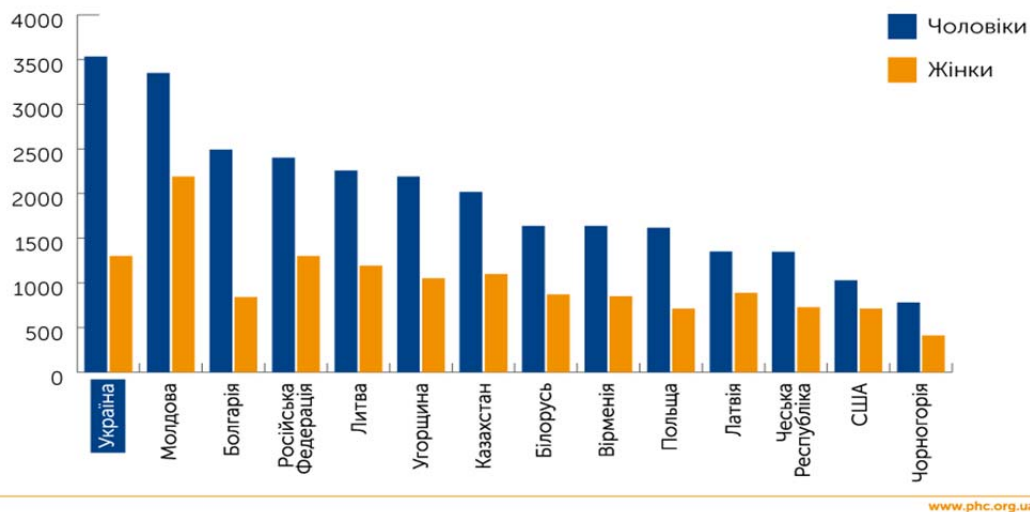

Рис. 1. Тягар хвороб органів травлення.

Частка хронічних захворювань печінки у показнику DALY серед усіх країн світу становить 0,68 % (ДІ 0,53–0,84). Найвища частка цих захворювань у показнику DALY 0,47 % (ДІ 0,36–0,59) спостерігається в Україні, 0,28 % (ДІ 0,19–0,4) – в Грузії, а найнижчі 0,05 % (ДІ 0,036–0,78) – в Австралії. Бачимо, що рівень захворюваності до певної міри обернено корелює із розвитком країни.

Частка хвороб верхньої травної системи у показнику DALY серед усіх країн світу становить 0,23 % (ДІ 0,18–0,29). Найвища частка цих захворювань у показнику DALY 0,29 % (ДІ 0,2–0,4) спостерігається в Польщі, а найнижчі – у Франції – 0,089 % (ДІ 0,052–0,14). В Україні та в Естонії частка хвороб жовчного міхура і жовчних проток у показнику DALY становить 0,19 % (ДІ 0,099–0,33). Очевидно, що виділення хвороб верхньої травної системи у показнику DALY серед інших країн у Польщі потребує дослідження причин та спричинюючих чинників такого зростання.

Частка хвороб жовчного міхура і жовчних проток у показнику DALY серед усіх країн світу становить 0,1 % (ДІ 0,076–0,14). Найнижча частка цих захворювань у показнику DALY спостерігається у Франції – 0,023 % (ДІ 0,014–0,034), а найвищі – у Японії – 0,25 % (ДІ 0,15–0,43). В Україні, як і в Естонії, знову ж таки частка хвороб жовчного міхура і жовчних проток у показнику DALY становить 0,19 % (ДІ 0,099–0,33). Очевидно, що виділення хвороб жовчного міхура і жовчних проток у показнику DALY серед інших країн у Японії потребує дослідження причин та причинних чинників такого зростання.

Частка інших захворювань органів травлення у показнику DALY серед усіх країн світу становить 0,01 % (ДІ 0,077–0,12). Найнижча частка цих захворювань у показнику DALY, як і в попередньому варіанті, спостерігається у Франції – 0,036 % (ДІ 0,027–0,048), а найвищі – у Японії – 0,15 % (ДІ 0,11–0,21). Уже традиційно Україна та Естонія йдуть поруч, і знову ж таки частка інших захворювань органів травлення у показнику DALY становить 0,11 % (ДІ 0,018–0,15). Очевидно, що вища частка інших захворювань органів травлення у показнику DALY серед інших країн у Японії потребує дослідження причин та провокуючих чинників такого зростання.

Не менш інформативним показником є YLD (years lived with disability) – роки здорового життя, втрачені через непрацездатність. За даними GBD 2019 р. ми можемо розглянути склад YLD за віковими групами та приналежністю до певної статі.

Найбільш виражений індекс DALY у людей віком 30–34 роки. При цьому слід відмітити, що в цій віковій категорії найвищий індекс DALY як у чоловіків, так і в жінок. Також ми бачимо, що у вікових категоріях до 19 років і після 75 років індекс DALY досить низький. І якщо з 19 до 40 років величина індексу різко зростає, що логічно, бо різко зростає рівень працездатності особи. Тоді як починаючи з 40 років, повільно спадає, такий темп триває майже до пенсійного віку і з періоду 65 років знову різко спадає. Тенденції однакові як у чоловіків, так і в жінок, а от амплітуда більша у чоловіків. Така картина пояснюється тим, що у чоловіків більше виражена потенційна активна працездатність і її втрата зразу відобразиться на величині індексу DALY [10].

Висновки

Продемонстровано, що поширеність та захворюваність хвороб органів травлення серед дітей мають тенденцію до зростання у всьому світі, а Україна займає в цій негативній ситуації лідируючі позиції. Аналіз впливаючих чинників на захворювання травного тракту серед дітей пока-

зав нагальну необхідність формування політики охорони здоров'я дитячого населення в Україні, зокрема у ракурсі здорового харчування.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці рекомендацій щодо формування навичок здорового харчування як дорослого населення, так і серед дітей.

Список літератури

1. Дудіна О. О. Ситуаційний аналіз стану здоров'я дитячого населення / О. О. Дудіна, А. В. Терещенко // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я. – 2014. – № 2 (60). – С. 49–57.
2. Лепканич А. О. Зміни режимів харчування студентської молоді залежно від форм організації освітнього процесу / А. О. Лепканич, І. С. Миронюк // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я. – 2022. – № 3. – С. 4–7.
3. Медико-соціологічне дослідження способу життя і його впливу на здоров'я людини / В. Й. Шатило, О. В. Дмитрук, І. М. Д'яченко [та ін.] // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я. – 2022. – № 3. – С. 16–21.
4. Роль центрів громадського здоров'я у вирішенні проблем харчування та профілактиці розладів харчової поведінки / А. Г. Шулгай, О. В. Сатурський, Г. С. Сатурська [та ін.] // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я. – 2022. – № 1. – С. 5–10.
5. Стан здоров'я дитячого населення – майбутнє країни (частина 1) / Ю. Г. Антипкін, О. П. Волосовець, В. Г. Майданник [та ін.] // Журнал «Здоров'я дитини». – 2018. – Т. 13, № 1. – Режим доступу : <http://www.mif-ua.com/archive/article/45740>.
6. Степанов Ю. М. Хвороби органів травлення – актуальна проблема клінічної медицини / Ю. М. Степанов, І. Ю. Скірда, О. П. Петішко // Гастроентерологія. – 2019. – Т. 53, № 1. – Режим доступу : <http://www.mif-ua.com/archive/article/47597>.
7. Тележенко Л. М. Здорове харчування: практичні рекомендації / Л. М. Тележенко, Н. А. Дзюба, М. А. Кашкано. – Олді, 2018. – 200 с.
8. Тягар хвороб органів травлення. Висновки з дослідження глобального тягаря хвороб у 2019 році. – Режим доступу : <https://www.phc.org.ua/news/tyagar-khvorob-organiv-travlennya-visnovki-z-doslidzhennya-globalnogo-tyagarya-khvorob-u-2019>.
9. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідеміологічну ситуацію та діяльність системи охорони здоров'я. 2015 рік / за ред. В. В. Шафранського ; МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України». – К., 2016. – 450 с.
10. IHME VizHub GBD Compare. – Access mode : <https://vizhub.healthdata.org/gbd-compare/#>.
11. World Health Organization (WHO). Practical guidance for assessment of disease burden at national and local levels.

References

1. Dudina, O.O., & Tereshchenko, A.V. (2014). Sytuatsiynyy analiz stanu zdorovya dytyachoho naseleння [Situational analysis of the state of health of children]. *Visnyk sotsialnoyi hihiyeny ta orhanizatsiyi okhorony zdorovya – Bulletin of social hygiene and health care organizations*, 2(60), 49-57 [in Ukrainian].
2. Lepkanych, A.O., & Myronyuk, I.S. (2022). Zminy rezhymiv kharchuvannya studentskoyi molodi zalezno vid form orhanizatsiyi osvithnoho protsesu [Changes in the nutrition regimes of student youth depending on the forms of organization of the educational process]. *Visnyk sotsialnoyi hihiyeny ta orhanizatsiyi okhorony zdorovya – Bulletin of social hygiene and health care organizations*, 3, 4-7 [in Ukrainian].
3. Shatylo, V.Y., Dmytruk, O.V., Dyachenko, I.M., Krukovska, I.M., Kosenko, V.M., Poplavska, S.D., ... Shokhanov, O.S. (2022). Medyko-sotsiolohichne doslidzhennya sposobu zhyttya i yoho vplyvu na zdorovya lyudyny [Medical and sociological study of lifestyle and its impact on human health]. *Visnyk sotsialnoyi hihiyeny ta orhanizatsiyi okhorony zdorovya – Bulletin of social hygiene and health care organizations*, 3, 16-21 [in Ukrainian].
4. Shulhay, A.H., Satsursky, O.V., Satsurska, H.S., Panchyshyn, N.Ya., & Kollins, D.M. (2022). Rol tsentriv hromadskoho zdorovya u vyrishenni problem kharchuvannya ta profilaktytsi rozladiv kharchovoyi povedinky [The role of public health centers in solving nutrition problems and preventing eating disorders]. *Visnyk sotsialnoyi hihiyeny ta orhanizatsiyi okhorony zdorovya – Bulletin of social hygiene and health care organizations*, 1, 5-10 [in Ukrainian].
5. Antypkin, Yu.H., Volosovets, O.P., Maydannik, V.H., Berezenko, V.S., Moiseienko, R.O., Vyhovska, O.V., ... Abaturov, O.Ye. (2018). Stan zdorovya dytyachoho naseleння – maybutnye krayiny (chastyna 1) [The state of health of the child population – the future of the country (part 1)]. *Zdorovya dytyny – Child's Health*, 13(1). Retrieved from: <http://www.mif-ua.com/archive/article/45740> [in Ukrainian].
6. Stepanov, Yu.M., Skyrda, I.Yu., & Petishko, O.P. (2019). Khvoroby orhaniv travlennya – aktualna problema klinichnoyi medytsyny [Diseases of the digestive organs – an actual problem of clinical medicine]. *Hastroénterolohyya – Gastroenterology*, 53(1). Retrieved from: <http://www.mif-ua.com/archive/article/47597> [in Ukrainian].
7. Telezhenko, L.M., Dzyuba, N.A., & Kashkano, M.A. (2018). *Zdorove kharchuvannya: praktychni rekomendatsiyi [Healthy nutrition: practical recommendations]*. Oldi [in Ukrainian].

8. (2020). Tyahar khvorob orhaniv travlennya. Vysnovky z doslidzhennya hlobalnogo tyaharya khvorob u 2019 rotsi [Burden of diseases of the digestive organs. Findings from the Global Burden of Disease Study 2019]. Retrieved from: <https://www.phc.org.ua/news/tyagar-khvorob-organiv-travlennya-visnovki-z-doslidzhennya-globalnogo-tyagarya-khvorob-u-2019> [in Ukrainian].
9. Shafranskiy, V.V. (Ed.). (2016). *Shchorichna dopovid pro stan zdorovya naseleння, sanitarno-epidemiologichnu sytuatsiyu ta diyalnist systemy okhorony zdorovya. 2015 rik* [Annual report on the state of health of the population, the sanitary-epidemiological situation and the activities of the health care system. 2015]. Kyiv [in Ukrainian].
10. IHME VizHub GBD Compare. Retrieved from: <https://vizhub.healthdata.org/gbd-compare/>.
11. World Health Organization (WHO). Practical guidance for assessment of disease burden at national and local levels.

ANALYSIS OF THE FEATURES OF THE PREVALENCE AND INCIDENCE OF DISEASES OF THE DIGESTIVE ORGANS AMONG CHILDREN

O. N. Lytvynova, G. O. Krylova

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University, Ternopil, Ukraine

Purpose: to analyze the prevalence and incidence of diseases of the digestive organs among children for the purpose of forming a health care policy for children.

Materials and Methods. Statistical data of the Center of Medical Statistics of the Ministry of Health of Ukraine and the Main Department of Statistics in the Ternopil region were used for the analysis. When conducting the research, general scientific and special research methods were used, including analysis and synthesis, comparison, generalization, system-structural analysis and analytical method.

Results. The incidence and prevalence of diseases of the digestive organs among children were analyzed. Trends in the dynamics of these indicators are shown, taking into account the DALY and YLD indices. In particular, chronic liver diseases accounted for 0.68 % (CI 0.53–0.84) of DALYs of all countries of the world, diseases of the upper digestive system 0.23 % (CI 0.18–0.29), diseases of the gallbladder and bile ducts 0.1 % (CI 0.076–0.14) and other diseases of digestive organs 0.01 % (CI 0.077–0.12). Identified risk factors for the occurrence of these diseases. Special emphasis is placed on the justification of the need for the formation of a health care policy for children.

Conclusions. It has been demonstrated that the prevalence and incidence of diseases of the digestive organs among children has a tendency to increase all over the world, and Ukraine occupies a leading position in this negative situation. The analysis of influencing factors on diseases of the digestive tract among children showed the urgent need for the formation of a health policy for children in Ukraine.

KEY WORDS: diseases of digestive organs in children; health care; disease burden; health care policy; healthy eating.

Рукопис надійшов до редакції 08.12.2023.

Відомості про авторів:

Литвинова Ольга Несторівна – кандидатка медичних наук, доцентка кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України; тел.: +38(0352) 52-72-33.

Крилова Галина Олександрівна – здобувачка вищої освіти 2 року навчання за спеціальністю «Громадське здоров'я» медичного факультету Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України; тел.: +38(068) 661-43-05.